

Barn och ungdomsanalys

Barns psykiska problem

Barns psykiska problem kan ta sig många uttryck. Ofta är det övergående bekymmer som barnet växer ifrån, men ibland förvärras svårigheterna och sociala problem och andra symtom utvecklas. Det blir också svårt för dem som omger barnet, familjen, kamraterna, barnstugan, skolan. Inte minst skapar det skuld känslor hos föräldrar och syskon, som kan anklaga sig själva och andra för svårigheter som de inte förstår eller har kunnat göra något åt. Barnets problem och omgivningens oro skapar en låst situation. Vad är det som har hänt? I den här skriften skall vi beskriva hur psykoanalysen ser på barn och barns psykiska problem och hur psykoanalys med barn och ungdomar går till. Psykoanalysens grundläggande idéer beskriver vi i en annan skrift, "Vad är psykoanalys?", som kan beställas från Svenska psykoanalytiska föreningen.

Det gåtfulla folket

Alla barn har svårt att tolka sina upplevelser på ett realistiskt sätt innan de utvecklat klara föreställningar om sig själva och omvärlden. Omgivningen blir svårbegriplig och skrämmande, med tigrar under sängen, tjuvar i garderoben, förgiftad mat osv. Barnet utvecklar ångestfyllda fantasier. De flesta av dem är omedvetna och saknar dessutom all förankring i verkligheten: barnet kan tänka att mamma skall försvinna, att pappa skall döda det, att ingen tycker om det, att det skall försvinna ut i rymden osv. Då blir det svårt för andra människor att förstå barnet, och detta skapar en ond cirkel som tycks bekräfta för barnet att fantasierna är sanna.

Sådana här onda cirklar kan ofta bara brytas med professionell hjälp. Familjen kan ta hjälp av en person som står utanför kraftfältet kring barnet och som vet hur barn kan tänka "innerst inne" och hur man kan komma i kontakt med detta innersta. Denna inre värld rymmer gestalter som lånar drag av verkliga personer men som i grunden är fantasiskapelser som spelar sin egen pjäs, med konflikter, förvecklingar, svek, ondska - men också lycka, kärlek och sexualitet. I en psykoanalys kan barnet tillsammans med en psykoanalytiker "spela upp sin pjäs" i form av lek, bilder eller berättelser och därmed göra de ångestfyllda fantasierna medvetna och begripliga.

Hur går en barnanalys till?

En psykoanalys innebär att barnet träffar psykoanalytikern praktiskt taget varje arbetsdag, dvs 3 eller 5 gånger i veckan, 45 eller 50 minuter varje gång. I rummet finns leksaker - dockfigurer, djur, träd, fordon, hus osv. Där finns också olika redskap för

teckning och målning - och där finns förstås analytikern. Allt detta är det material som barnet kan använda, och använder, för att i rummet gestalta sin inre värld. Det finns ingen speciell ritual och inga speciella regler; barnet får självt välja hur det vill använda den tid och det material som står till buds. Vad barnet än väljer, så finns analytikern där och iakttar, lyssnar och försöker förstå vad barnet vill förmedla. Analytikern blir därmed en betydelsefull person i barnets liv, och det blir i relationen till henne eller honom som barnets problem kommer att manifesteras sig och kan bearbetas. Därmed brukar barnets relation till familjen och den närmaste omgivningen förbättras ganska snabbt, ångesten minskar och symtomen avtar. Efterhand utvecklas förtroendet mellan barnet och analytikern och förståelsen hos analytikern av den inre värld och dess problem som barnet uttrycker i sin aktivitet. Då kan analytikern hjälpa barnet att sätta ord på problemen på ett sätt som barnet inte självt har kunnat. Problemen blir medvetna, begripliga, hanterbara.

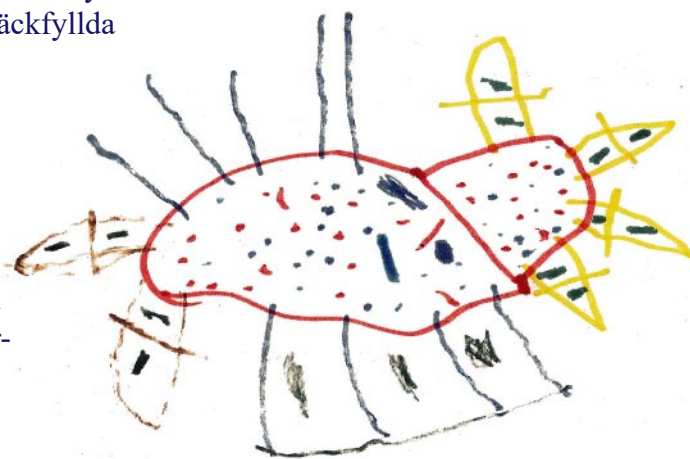
Verklighet och fantasi

Många föräldrar har skuld känslor när deras barn inte mår bra och är därför rädda att analysen går ut på att anklaga dem och ställa dem vid skampålen. Det är sant att inga föräldrar kan vara perfekta, men barnets problem har ofta inte i första hand att göra med vad föräldrarna gjort eller inte gjort, utan med hur barnet medvetet eller omedvetet har uppfattat - eller oftast missuppfattat - vardagliga händelser och repliker. Ett exempel: en liten pojke berättade på dagis om hur hans farmor dött. Jo, farfar hade stått i köket och skurit sallad. När farmor plötsligt kom in blev han rädd och råkade sticka kniven i henne så att hon dog. I själva verket hade farmodern dött en naturlig död efter en längre tids sjukdom innan pojken var född. Men han hade hört ett samtal vid middagsbordet om en tragisk händelse som refererades i en tidningsnotis och som han i sin fantasi kopplade till farmor. Trots att han egentligen kände till de verkliga förhållandena, var han samtidigt övertygad om att det var så här det hade gått till när farmor dog.

Så kan barn blanda ihop olika erfarenhetsvärldar. Psykoanalysens enkla och svåra uppgift kan på ett sätt beskrivas som att skilja ut de skräckfyllda fantasierna från verkligheten.

Varför så ofta?

Fyra eller fem gånger i veckan låter förstås mycket, och det är ingen tvekan om att en psykoanalys är ett stort ingrepp i familjens praktiska liv. Men ofta och regelbundet måste det vara för att en så djup och för-

sida 2

troendefull relation skall kunna utvecklas, att problemen kan överföras till den psykoanalytiska relationen och där bli så begripliga att en förändring är möjlig. När man relativt snart börjar uppleva en förändring, brukar både barn och föräldrar ändå känna att det är värt allt besvär. Barnets naturliga utveckling arbetar också för analysen. Därför är prognosen i allmänhet mer positiv ju snabbare barnet kommer i behandling och den naturliga utvecklingen kan återupptas.

Det är svårt att ge en talande bild av hur psykoanalys går till ”i princip”. Lättare att förstå är det med exempel. Låt oss därför illustrera hur barnanalys går till och vad den kan åstadkomma med några litet mer utförliga historier.

Petra i sin egen värld

Petra var 5 år då hon fick en liten bror. Efter broderns födelse började föräldrarna alltmer glida ifrån varandra, och så småningom blev det våldsamma uppträden. Föräldrarna skildes efter några år och Petra bodde med mamma. Petra var orolig och ängslig, och det blev ofta svåra och utmattande bråk mellan henne och hennes mamma. När hon började skolan började hon kissa på sig och äta för mycket så att hon blev tjock. Kamraterna började reta henne. Hon var alldeles okoncentrerad i skolarbetet, dessutom störande i klassrummet. När allt fler gav sig på henne flydde hon in i en egen värld på golvet under skolbänken och började uppfattas som mer och mer konstig.

Petra började i analys. Hennes avvisande och - som det därför föreföll - självtillräckliga uppförande i klassrummet fick nu analytikern smaka på, men därmed kunde han också förstå hur avvisad, hur kränkt och hur värdelös hon själv känt sig när föräldrar-na hade fullt upp med sin konflikt med varandra. Analytikern kände sig själv avvisad och utestängd, värdelös och maktlös ihop med Petra. I hennes värld, förstod han, fanns bara två alternativ: ensam under skolbänken med tröstande fantasier där hon var stor och mäktig - eller utlämnad och utplånad ihop med en annan människa. Till skillnad från Petra kunde emellertid analytikern stå ut med dessa känslor och i ord förmedla till henne hur han förstod hennes situation och hennes känslor. De blev inte längre lika outhärdliga för henne. Hon kunde tillsammans med sin analytiker leva sig igenom och finna ord för sin sorg, förtvivlan och sitt ångestfyllda raseri. Hon fick bättre kontakt med både jämnåriga och vuxna, kunde bättre ta emot både uppskattning och realistisk kritik och därmed utveckla en naturlig självkänsla. Skolgången kunde fortsätta utan några ytterligare stödåtgärder. Idag är Petra en ung kvinna som lever i ett stabilt och bra förhål-

lande med en man.

Per som samlar på skräp

Per som samlar på skräp är 4 år. Han är tvångsmässigt upptagen med att samla skräp: glasspapper, stenar, cigarettfimpar. Om någon försöker ta skrä-pet ifrån honom eller städa hans rum blir han rasande och ångestfylld. På nätterna vaknar han ofta i skräck, och det är då omöjligt för föräldrarna att få kontakt med honom. Han är ständigt vaksam på var föräldrarna befinner sig i lägenheten. Han har svårt att somna på kvällarna och hittar på än det ena, än det andra för att slippa vara ensam i sitt rum. Han måste kissa i ett, ofta var 15 minut, och han får plötsliga och svårbegripliga rase-riutbrott.

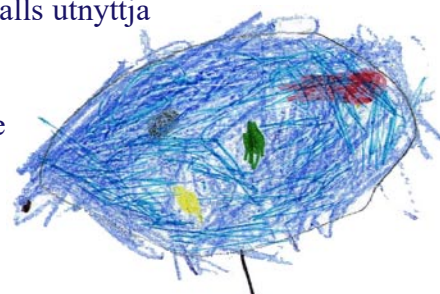
På dagis är han utmanande och provocerande mot både barn och personal. Med tiden får personalen allt svårare att tycka om honom. De känner sig besvikna, uppgivna och rasande i sina försök att nå och hjälpa Per. Det händer också att kamrater på dagis ger sig på honom utan att han protesterar eller försvarar sig.

När Per börjar i analys, knyter han snabbt an till analytikern med ett starkt förtroende. Med sin lek och sina teckningar berättar Per indirekt om sina skrämmande fantasier. Hans mamma hade varit tvungen att lämna bort honom en tid när han var liten, och på det reagerade han med att blir förstoppad och vägra gå på pottan. När han kom tillbaka hem blev det ständiga strider om avföringen och i sin desperation gav mamman honom lavemang. Detta väckte en outhärdlig ångest hos Per och fantasier att hans inre skulle förstöras och att man höll på att spola ut värdefulla delar av hans kropp i toaletten. När denna omedvetna skräck blir gestaltad i lek, bild och ord, lättar ångesten och tvångssymtomen upphör. Per behöver dem inte längre, helt enkelt.

Lena

Lena var 13 år när hon började gå i psykoanalys. I skolan hade man länge varit bekymrad för henne. ”Hon försvinner in i sig själv”, sa man där och var rädd att hon var på väg att bli psykiskt sjuk. Hon hade under hela skoltiden varit en särpling bland kamraterna på så sätt att hon isolerade sig och försjönk i egna fantasier. Hon hade svårt att följa med i skolarbetet på grund av sin avskärmning och sina koncentrationssvårigheter. Man hade klart för sig att hon egentligen var en begåvad flicka, men hon kunde inte alls utnyttja sina intellektuella resurser.

Lenas pappa hade tagit livet av sig när hon var en liten flicka. Detta hade man nästan inte alls talat om i den kvarvarande familjen, mamma och Lenas syskon. Under analysen blev det tydligt att Lena hade gömt undan alla svåra känslor hon hade kring sin pappas död. Hon hade i stället byggt

sida 4

upp en fantasivärld där hon umgicks med utanför sin döda pappa - som var levande i fantasin. Men all sorg och ilska och alla svårigheter att förstå pappans självmord avväjande hon. Den starka laddningen i känslorna skapade ett stort tryck inom henne, som av och till tog sig uttryck i psykosomatiska reaktioner i form av oförklarliga diarréer och huvudvärk. I analysen kunde Lena bit för bit få kontakt med alla sina svåra känslor kring pappans frånvaro och det svek hon innerst inne upplevde att hans självmord innebar. Hon fick mod att diskutera också i familjen och med farmor för att förstå vad som låg bakom pappans tragiska steg. Analysen ledde till att hon kunde skapa sig en realistisk bild av sin pappa, och hon kunde också lämna den hållning av avskärmning och isolering som hon tidigare låst sig i. Lena kunde återgå till den naturliga ungdomsutvecklingen och äntligen utnyttja sina goda resurser i skolarbetet.

Utbildning till barn- och ungdomspsykoanalytiker

sker inom Svenska psykoanalytiska föreningen som en påbyggnadsutbildning till den grundläggande utbildningen i psykoanalys med vuxna. Till den grundläggande psykoanalytiska utbildningen antas företrädesvis psykologer och läkare. Den omfattar fyra års seminarier och tre analysfall under handledning av en utbildningspsykoanalytiker. Den som utbildar sig till psykoanalytiker skall dessutom själv ha genomgått en psykoanalys.

Utbildningen i psykoanalys för barn och ungdomar omfattar ytterligare två handledda psykoanalyser, nu med barn och ungdomar, parallellt med kontinuerliga teoretiska och kliniska seminarier. För närvarande finns det i Sverige ca 25 psykoanalytiker, samtliga privatpraktiserande, som arbetar med barn och ungdomar i psykoanalys.

Vart man kan vända sig?

Om Du vill veta mer om psykoanalys för barn och ungdomar, kan Du vända Dig till Barn- och Ungdomspsykoanalytikernas Mottagning. Den har regelbunden telefontid, som meddelas av en telefonsvarare, tel 08-24 41 03.

Den är producerad av Barn- och Ungdomspsykoanalytikernas Mottagning, skriven av AnnaLena Isaksson och Johan Norman, redigerad av Rolf Sandell och formgiven för internet av David Clinton.

sida 5

